

The Pedagogy of Gog Umagog's Relationship to Succos

בענין גוג ומגוג וסוכות

יהודה ברוך טוכמאן

ליל הושענא רבה תשע"א

September 28th, 2010

1 רמב"ם הלכות מלכים פרק יב הלכה ב

אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכות בלבד, ראה מפשוטן של דברי הנביאים, שבתחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג... וכל אלו הדברים זכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הן אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו...

2 טור אורח חיים הלכות פסח סימן תצ

והכי אמר רב האי שמעתי מפי חכמים כי תחייית המתים עתידה להיות בניסן ופצחת גוג ומגוג בתשרי, ומש"ה בניסן מפטירין העצמות היבשות ובתשרי ביום בא גוג

3 ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה ל סימן ב

ד"א שובע שמחות אל תהי קורא כן אלא שבע שמחות אלו שבע מצות שכתב ואלו הן ד' מינין שכלולב וסוכה חגיגה... א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנו ידעין מאן הוא טעם אלא מאן דנסב באיין בידיה אנו ידעין דהוא מצוהייא, כך ישראל ואומות העולם כאין ומקטרגים לפני הקדוש ברוך הוא בר"ה ולית אנו ידעין מאן מצוה, אלא במה שישאל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביה ואתרוגיה בידו אנו ידעין דישאל אינון מצוהייא, לפיכך משה מהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון.

4 יחזקאל פרק לח פסוק ב' ורש"י שם

כה אמר אדני יקוק הגני אליך גוג משיח ראש משך ותבל: רש"י: אל גוג - כך שם המלך; המגוג - שם האומה כד"א גומר ומגוג (בראשית י):

ויאל פרק ד ומלבים שם

5 (ב) וקבצתי את כל הגוים והורדתיים אל עמק יהושפט ונשפטתי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פזרו בגוים ואת ארצי חלקו: מלבים: וקבצתי את כל הגוים, שאז יסבב ה' שיתקבצו כל הגוים במלחמת גוג ומגוג שנבא עליה יחזקאל, ... ומבאר מדוע קורא אותה בשם עמק יהושפט, על כי ונשפטתי עמם שם ששם אבא עמהם במשפט על עמי ונחלתי ישראל, על הרעות שעשו להם, שהגם שה' גזר עליהם גלות הם עזרו לרעה והוסיפו על המדה בשני דברים, א) אשר פזרו בגוים, שע"י רובי הגירושין והשמדות שלא מצאו מנוחה גם בארצות אויביהם נפזרו לכל קצוי ארץ, ב) מה שהחזיקו בהם כאילו הם שלהם וקניו כספם, בין במה שאת ארצי חלקו, כאילו קנו את הארץ לנחלה, ע"י שחשבו שישאל עבדיהם וכל מה שקנה עבד קנה רבו:

6A יחזקאל פרק לח ומלבים שם

(יח) והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על אדמת ישראל באם אדני יקוק תעלה חמתי באפי (כב) ונשפטתי אתו בדבר וברם וגשם שוסף ואבני אלגביש אש וגפרית אמטיר עליו ועל אגפיו ועל עמים רבים אשר אתו: (כג) והתגדלתי והתקדשתי ונדעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יקוק: מלבים: (כג) והתגדלתי, יכירו שאני גדול ושכל הסבות מאתי, ושאני קדוש מובדל מן הטבע ומתמשא עליו באותות ומופתים, ועי"כ ונדעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה':

6B טור אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נו

יתגדל ויתקדש הוסר על פי המקרא והתגדלתי והתקדשתי האמור במלחמת גוג ומגוג שאז יתגדל שמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב (זכריה יד) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: שמיה רבא יש מפרשים שם יה רבא שאנו מתפללין על שם יה שאינו שלם שיתגדל ויתקדש ושיחזור להיות שלם והיינו לעת הגאולה שיקום מעמלק שנשבע שלא יהיה השם שלם עד שיקום ממנו דכתיב כי יד על כס יה שאין הכסא שלם ואין השם שלם אלא לאחר שיקום ממנו ...

7 ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה כז סימן יא

א"ר לוי איי להם לתשעים שהם מתעסקין בעצות על ישראל וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך, עשו אמר שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה אני איני עושה כן אלא יקרבו ימי אבל אבי, פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר (בראשית כז) יקרבו ימי אבל אבי ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו אני איני עושה כן אלא... כל הכן הילוד היאורה תשליכוהו, המן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הכן הילוד היאורה תשליכוהו ולא היה יודע שהבנות משאות לאמשים ופרות רבות מהם אני איני עושה כן אלא להשמיד להרוג ולאבד, א"ר לוי אף גוג ומגוג לעתיד לבא עתיד לומר כן שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקים בעצות על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פסרון בשמים אני איני עושה כן אלא בתחלה אני מדווג לפסרונן שלהם ואח"כ להם... אמר לו הקדוש ברוך הוא רשע לוי באתה להזדווג חייב שאני עושה עמר מלחמה

8A שם משמואל מועדים שבת חול המועד סוכות שנת תרע"ג

בשבת חת"מ סוכות מפטירין במלחמת גוג ומגוג (יחזקאל ל"ח) כי קבלה בידינו מן הגאונים ז"ל שמלחמת גוג ומגוג תהי' בסוכות. ובודאי לאו במקרה הוא, כמ"ש המהר"ל שהדברים הגדולים לא יתכן שיהי' ענינם במקרה כלל:

ונראה ליתן טעם לשבח בזה. דהנה ענין גוג ומגוג הוא ענין מרידה כאמרם ז"ל (ברכות י"ג) כלום יש עבד שמורד ברבו, וכמו שמפורש בכתוב (תהלים ב') יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד. על ה' ועל משיחו. ואינו דומה לארבע מלכיות ששעבדו בישראל. שהם חשבו שהש"י מאם בישראל ח"ו וההליפם באומת אמת, וכבמדורש (שיהש"ר פ"א ו') שהשפחה הכושית אמרה שאדוני מגרש את אשתו מפני שמצא ידי מפוחמות ויטול אותי. אבל גומ"ג שבא אחר קיבוץ גליות כמפורש בכתוב, זוהי מרידה וחוצפה יתירה בלי שום התנצלות. וכמו צמלק קליפת כלב שבא תיכף אחר יצי"מ האותות והמופתים. א"כ המלחמה היא על ה' ועל משיחו:

והנה בכתבי הארז"ל שסוכות הוא מחיית צמלק. ויש לומר הטעם בפשיטות כי סוכות יר"ט של אבן, וכתוב ב"י (ויקרא ט"ו ד) קרב אל המזבח שפירש"י שהי' בוש וכר, אי"ב הוא היפוך לגמרי ממת צמלק, שזה חצוף ומורד זה עומד וחרד ובוש ליקרב. וע"כ בזכותו ענני כבוד. כענין (ברכות ז') בשכר מהביט זכה לותמונת ה' יביט. וע"כ כשמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד מיד וישמע הכנעני מלך ערד זה צמלק (בכתנחומא פ' חקת סי' י"ח) שזה ההיפוך לגמרי. וע"כ סוכות שהוא דוגמת ענני כבוד הוא מחיית צמלק. וכ"כ גוג ומגוג שענינם כעין צמלק יבוא קיצם בחג הסוכות:

8B סור אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכ"ה

והסוכות שאומר הכתוב שהושבנו בהם הם ענני כבודו שהקיפו בהם לכל יכה בהם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות כדי שזכור נפלאותי ונוראותי:

9 ר' צדוק הכהן מלובלין - מחשבות חרוץ אות ס

ושמעת' דמלת גג הוראתו על הגובה והגיאות ... דעל שם זה נקרא גוג מלך המגוג על שם גיאות, והגג דאין מגביה עצמו יותר ממה שהוא ומה ששעשאוהו לא בא בו ה' (שהוא אות המורה על רוח החיים) הרומז על הכא להתגאות יותר ממה שהוא ועל כן חפץ לקום על ה' ועל משיחו. כר שמעת'. וידוע דגיאות הוא השורש של כל מיני רע ... גוג עם ו' דמורה על עצמותו מצד עצמו הוא כן כולו משורשו עד קצהו מברין מקצה אל הקצה ומלחמתו יהיה בעת קץ. דניצוח כל אומה הוא על ידי שהנפשות ישראל מזדככים בדבר זה שבו כח אותה אומה מצד הרע המקיף לטוב. ובהם הם נוצחים לבסל אותו הרע המקיפם כאשר יצא כנגה צדקם באותו פרט נקי מכל סיג ופסולת ותערובת רע. וכך הם הולכים ומתבררים עד עת קץ שיגיע הבירור להתחלת הרע בשורשו שהוא בגיאות ואז יתעורר גוג. שעדיין לא נתבררו ישראל בזה עד אז דיתבררו על ידי משיח גם בזה: ומשיח בן יוסף יהרג (סוכה ל"ב ב) כי ביוסף היה קצת שורש מזה מה שאמרו לו אחיו המלוך תמלך ... ומצד הזה גם כן יהיה שליטה לגוג על משיח בן יוסף, אבל משיח בן דוד יצאנו כי דוד הוא הקטן שאין בו שום התנשאות כלל גם במלכותו. ...

10A תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י' עמוד א

למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג - שאם יאמר לך אדם: כלום יש עבד שמורד ברבו? אף אתה אמור לו: כלום יש בן שמורד באביו? אלא - הוה, הכא נמי - הוה.

10B מהר"ל הקדמה שלישית לגבורות השם

התנשאות שיש בין הנשיא ובין המלך כי הנשיא העם ותחזי מצד מעלתו התנשאות אשר יש לו, שלכך נקרא נשיא מצד המעלה שיש לו והוא מתנשא עליהם. אבל המלך מושל בעם גבול מן העם ולכך מעלתו יותר גדולה מן הנשיא אשר מצד מעלתו התנשאות שלו בלבד ראוי להיות העם תחזי אותו גבול מהם. והוא יתברר מלך התנשאות מצד התנשאות בדיכים למלכות שמים והוא יתברר גבול מהם. ומצד שהוא עליה על כל הוא מתנשא עליהם.

וכן גוג מבוג לעתיד יהיה בא לתנשא לומר שאליו ראוי התנשאות. והענין הוא ידוע למכנים מצד שהוא מושל של יפת שנאמר אצלו (בראשית י') אחי יפת הגדול, ומצד אהו הגדול ירצה לתנשאות. ולא עוד אלא שרצה לתנשאות על השם יתברך וזהו הבין שאהו השני נקרא שם על שמה חלקו של השם יתברך שממנו יצאו ישראל והוא גדול ממנו לכך ירצה להתגדל על השם ובפ"ק קמא דברכות (ו' ע"ב) אמרו למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג. לומר לך שאם יאמר לך כלום יש עבד שמורד ברבו תאמר לו כלום יש בן שמורד באביו אלא הא איתא הא נמי איתא ע"כ. ועל התנשאות זה אמר שהוא יתברר עלינו על הכל ויהנה מתנשא עליו ודבר זה ענין נפלא להבין.

רש"י בראשית פרק ט פסוק כג (11)

(כג) ויקח שם ויפת - אין בתיב כאן ויקחו אלא ויקח, לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לסלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל ל"א) אתן לגוג מקום שם קבר

שם משמאל מועדים שבת חול המועד סוכות שנת תרע"א (12A)

והנה במלחמת גוג ומגוג תהי' התגברות
החיצוניות גדולה מאד, כמו בכל פעם
קודם אור היום הוא קדרותא וצפרא, כידוע
בלשון הוזה"ק, שהחושך מתגבר, כן אז תהי'
תכלית התגברות החיצונים בכל שארית כחם
על הפנימיות שהיא ירושלים ליבא דכל עלמא,
וכ"ז נמשך משארית הזכות לבני יפת
בחיצוניות, אך בחג הסוכות שישראל זוכין
שגם החיצוניות שלהם נתקרבה, והביאני
המלך חדריו, ואדרבה כל המצוה נקראת ע"ש
שגם החיצוניות האדם שהוא הגוף יהי' בסוכה,
וישיבת הסוכה נקראת בלשון הש"ס ישנים
תחתיו, כי בעת השינה, שהיא סילוק השכל
והדעת, לא נשאר אלא הגוף וקוסטא דחיותא
שבו, ומשיגים ישראל כחם אף בחיצוניות,
זה מסלק כחו של יפת שהוא בחיצוניות, ע"כ
אז תהי' מפת גוג ומגוג:

ובזה יש לפרש הא דברש"י שם לפי ששם
נתאמץ במצוה יותר מיפת לכך זכו
בניו לסלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה
לבניו, שנאמר (יחזקאל ל"א) ביום ההוא
אתן לגוג מקום שם קבר, ובמדרש ויפת
לפיזולא ופירש"י סודר, והיינו שבאשר כסו
ערות אביהם שניהם זכו לכיסוי ומקיף, אלא
ששם באשר עשה בפנימיותו הי' שכרו נמי
מקיף, שהוא נוגע לסנימיותו והוא סלית של
ציצית, שענינה אור מקיף, ובליקוטי התורה
מהרב ז"ל שכל אור מקיף הוא נמי בפנימיותו,
אך יפת שכל עשייתו היתה בחיצוניות לבד
זכה נמי רק לחיצוניות, למר קבורה שהיא
לחיצוניות האדם, ולמר לסודר, שמלבוש הנא
דבר יותר חיצוני:

בטור (ס' ת"צ) בשם רב האי גאון שלכן
מפמירין בשבת הוזה"ס ביום ברא גוג
משום דבסוכות תהי' מלחמת גוג ומגוג,
ונראה ליתן טעם לדבר עפ"י מה שהגיד כ"ק
אבי אדומ"ר וצל"ה"ה היות כל זכותו של
יפת היא מהא דויקח שם ויפת את השמלה,
ושם אמרו ז"ל (ב"ר פ' ל"ו) הטעם דכתיב
ויקח ולא ויקחו, משום דעיקר הקיחה היתה
ע"י שם, ויפת הי' רק נגרר אחריו ומסייע
דאין בו ממש, ומאחר דיפת לא עשה מרצונא
דליבא אלא בחיצוניותו, ע"כ כל אחיזתו היא
רק בחיצוניות, עכ"ד הצריך לענינו:

שם משמאל מועדים שבת חול המועד סוכות שנת תרפ"א (12B)

והנה כבר הנחנו וכן איתא בספח"ק שבשמחה
של מצוה שבחג הסוכות מתקנין כל
העבודות וכל המעשים של כל השנה שנעשו
בקרירות לוח והעדר השמחה:
ולפי האמור מבורא שבסוכות שהשמחה
מתקנת את כל העבודות של כל השנה
כאילו היו נעשים בשמחה, וע"כ אז במלחמת
גוג ומגוג שכל כחם הוא מחמת קרירות
הרוח כנ"ל, מובן שבסוכות שכל זה נעשה
מתוקן יאבדו גוג ומגוג לפני ישראל, וכל
מה שיש להם מיכות יפת יזכו לקבורה
ויחסיים בהם אתן לגוג שם קבר:

ועל כן יש לומר שכל כחו לעמוד
נגד ישראל הוא מחמת שישראל בגלות
היתה עבודתם וקבלת עול מלכות שמים
עליהם בקרירות לוח, ולא באימוץ הלב
ובשמחה, וע"כ עמדה זכותו של יפת נמי
לבניו אף שהוא לא נתאמץ כמו שם, והי'
רק מסייע שאין בו ממש, מ"מ טענת המקסרג
ושר של גוג ומגוג דגם ישראל לא עדיפי
מינו, אבל אם ישראל היו עושין עבודתם
וקבלת עול מלכות שמים עליהם בשמחה
ואימוץ הלב, אז לא היתה לאבותיו של יפת
שום עמידה נגד ישראל:

ר' צדוק הכהן מלובלין - דברי סופרים אות טז

13A

אין ליהודי להתיימש משום דבר, בין בעיני הגוי... בין בעיני הנפש... כי אין יאוש כלל אצל איש יהודי, והשם יתברך יכול לעזור בכל ענין. וכל בני אומה הישראלית היה אחר היאוש הגמור דאברהם ושרה זקנים... שלא עלה על דעת אדם עונן להאמין זה ואפילו אחר הבטחת המלאך ושרה הצדקת ידעה והאמינה דהשם יתברך כל יכול ועם כל זה צחקה בקרבה, שהיה רחוק אצלה להאמין זה בידעה זיקנת אברהם... וכן זקנתה, ואם היה רצון השם יתברך לפקדם היה פוקדם מקודם ולמעט כנס עדיף ולא עביד גיסא במקום שאין צריך, אבל באמת מאת ה' היתה זאת שיהיה בנין האומה דוקא אחר היאוש הגמור שלא האמין שום אדם ואפילו שרה שתיפקד עוד, כי זה כל האדם הישראלי להאמין שאין להתיימש כלל דלעולם השם יתברך יכול לעזור והיפלא מה' דבר, ואין לחקור בחקירות למה עשה ה' ככה. וכן הישועה דלעתיד אמר (ישעיה' נ"ג א') מי האמין לשמועתי וגו'. וכן אמרו (סנהדרין צ"ז סוף ע"א) דאין בן דוד בא עד שיתיימשו מן הגאולה, ועל כן אמר (ישעיה' נ"א ב') הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם, דגם התחוללת בניכם היה כן אחר היאוש, ושוב מצאתי בתנחומא (פרשת וירא ט"ז) על פסוק (בראשית כ"א א') וה' פקד דבר זה... ואברהם אבינו ע"ה ראש האומה הוא שפתח דבר זה שלא להתיימש משום דבר משמחה לוס וכבר נתיימשו כולם מלהציל, דעל כן אמר מלך סדום הרכוש קת לך וכבר נתיימש בידי המלכים וקנייה אחר כך אברהם אבינו בשניו רשות, ואברהם אבינו אזר עצמו עם שלוש מאות שמונה עשרה ילידי ביתו לרדוף אחר ארבעה מלכים, ובחדרים (ל"ב סוף ע"א) דהוא בגימטריא אלעזר, ומשמעות השם מפורש בתורה אצל משה רבינו ע"ה כי אלקי בעזרי ויצילי וגו' (שמות י"ח ד') שכבר היה חרב פרעה על צאנו והשם יתברך יכול לעזור גם אחר היאוש שאין להתיימש משום דבר, וזהו רמז מספר שלוש מאות שמונה עשרה בגימטריא יאוש עם הכולל היינו שמספר זה הוא המוציא מידי יאוש ומורה שהשם יתברך עוזר מכל דבר שהאדם תושב להתיימש, ונראה לי דזה דברי ההיא סבתא (סוכה ל"א א) אתתא דהוה לאביה שלוש מאות שמונה עשרה עבדי... היינו דחשבה אולי סוברים כרבי שמעון (בבא קמא ק"ד א) דסתם גזילה יאוש בעלים, ובפרט עבדי ריש גלותא דתיקפי ואלמי ומי ידון עם שהתיקיף ואצל רב נחמן ורבנן שעמו הוי שינוי רשות ולפיכך לא השיגחו בה, על כן אמרה... שהיא מזרע אברהם שהתאזר עם שלוש מאות שמונה עשרה עבדיו לעורר דבר זה שאין יאוש כלל, ולמה לא ישגיחו בה להאמין לה שלא נתיימשה כלל כי גם הוא מזרע אברהם אבינו בוטחת בהשם יתברך כמוהו ויוזעת שהשם יתברך יכול לעזור נגד הכל והיה לו לחוש לדבריה ושלא לישב בסוכה הגזולה:

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת וירא סימן טז

13B

(טז) וה' פקד את שרה, זשה"כ מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים (ישעיה' מד) מקים דבר עבדו זה אברהם שנאמר בעבור אברהם עבדי שהתפלל על אבימלך שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים, ועצת מלאכיו ישלים שבשרו אותו המלאכים שנאמר שוב אשוב אליך כעת חיה, האומר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה, ומה ענין זה לכאן אלא כשם שנתיימשו ממנה האומות שלא נכנית והיא תבנה שנאמר האומר לירושלים תושב, וכתוב (תהלים קב) כי בנה ה' ציון, אם תמהים אתם הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם (ישעיה' נ"ג) כשם שעשיתי לאברהם ולשרה כך אעשה לירושלים.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לא עמוד א

13C

היא סבתא דאתאי לקמיה דרב נחמן, אמרה ליה: ריש גלותא וכולתו רבנן דבי ריש גלותא בסוכה גזולה הוו יתבי! צווחה ולא אשגח בה רב נחמן. אמרה ליה: איתתא דהוה ליה לאבוהא תלת מאה ותמי סרי עבדי צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה? אמר להו רב נחמן: פעיתא היא דא, ואין לה אלא דמי עצים בלבד

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק דברים פרשת צבים

14

[יא] שוש איש בה' וגו'. בפסיקתא להפסרה זו (פרשה ל"ז) דבר אחר שוש בימות המשיח. איש במפלתה של אומה הרשעה. תגל נפש באלה: זו מלחמת גוג ומגוג... והוא יקבץ הרע מכל השבעים אומות. שכן גוג ומגוג בגימטריא שבעים והניצוח עליו. זה יהיה על ידי משיח בן דוד... וכתוב (איוב ה', י"ט) בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בר רע, שש צרות היינו השש גלויות כמו שנחשבנו (במדבר רבה י', ב') מצרים ואשור וארבע מלכויות שהם היו צרות בפועל ובשבע לא יגע בר רע הוא נגד מלחמת גוג ומגוג שבאמת לא יהיה צרה כמו שנאמר (תהלים ב', ד') יושב בשמים ישחק רק יהיה פחד לבד שיפחדו שבו על ה' ועל משיחו אבל אדני ילעג למו. וכן נגד זה אמר הנביא (ישעיה' ס"א, י') כי הליבשני בגדי ישע הוא נגד משיח בן יוסף... מעיל צדקה יעטני נגד משיח בן דוד... והלשון מעיל צדקה יעטני היינו שמקיף מכל צד כמו סוכה דנקראת צלא דמהימנותא ובזוה"ק (רעיא מהימנא ח"ג ר"ל א) איהי אמונה. ומלחמת גוג ומגוג יהיה בסוכות (סור אורח חיים סימן ת"צ) ומהי טעמא מפטירי בסוכות ביום בוא גוג. ובשבת דאיתא (שבת ק"ח א) כל המענג את השבת ניצול משיעבוד מלכויות ואל המקיים שלוש סעודות ניצול ממלחמת גוג ומגוג לכן קורין אז הנחמות שמרשיני בלב הנחמות בשבת אף בהווה:

ילקוט שמעוני ישעיהו רמז תצ

15

וכן אתה מוצא שכל מי שנדווג אל ישראל הוא נפל לפניהם נמרוד וחבריו לפני אברהם, אבימלך לפני יצחק, עשו לפני יעקב, פרעה והמצרים לפני ישראל, עמלק סיחון ועוג ול"א מלכים לפני משה ויהושע, סנחריב לפני חזקיהו, המן לפני מרדכי, אף לעתיד לבא גוג ומגוג לפני ישראל, וזו צוח למה רגשו גוים

מהר"ל צח ישראל פרק לה' 16A

שהוא עומד להקמה אחר נפילת המלכות, נקרא המלכות "סוכת דוד הנופלת". ואף בשעת נפילתה יש עליה שם "סוכה", כיון שהסוכה עומדת להקים אותה, וקרוב מאוד הוא להקימו בקלות.³⁶

ומה שקרא רב נחמן משיח בשם 'בר נפלי', כא לגלות על מה שאמר הכתוב (נלשתי מט, י"א) "לא יסור שבט מיהודה". כי משיח נקרא 'בר נפלי', שהמלכות נפלה ועומד להקימה. כמו האדם שנופל, שודאי יעמוד, ולא יהיה נופל לעולם. וכך מלכות בית דוד נקרא 'נופל', שהוא עומד להקמה.³⁷ ומאחר שהוא כך, אם כן לא סר שבט מיהודה, שכאשר יבוא מלך המשיח, אין זה רק שיקים סוכת דוד הנופלת, שהוא ראוי להקמה.³⁸ ולא יזיח מלכות חדש, כמו³⁸ מי שבונה בית שהוא בנין חדש — כאילו לא היה כאן

ולפיכך קיימא לן סוכה דירת ארעי בעיני³², מפני שהסוכה מצוה אלקית, ראויה שתהיה הדירה שבה ארעי ולא קבע.³³ ואמר (מטמ ט, יט) "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת".³⁴

ועוד, הבית³⁵ כאשר נופל, נתבטל ענינו הראשון שהיה לו. ואם חוזר לבנות, הוא בית חדש. ולא נקרא שהקים בית נופל, שכבר נתבטל, רק כאילו בנה בית חדש מתחלה. אבל הסוכה, שאינו בית שהוא בנין גמור וקבוע, ובקלות הוא חוזר ומעמידו, לכך אם נפל שייך בו הקמה, והוא חוזר לענין הראשון בקלות. וכן מלכות בית דוד.

(33) דשונו כח"א לעיז ב: [ד, כא:]; ומה שאמר [הקב"ה] להם [לאומה"ע] מצוה קלה יש לי וסוכה שמה [ע"ז ב:];... טעם שבהר במצוה זאת הוא דבר מופלג, וזה כי הם אומרים שהם ראוים אל התורה השכלית הבלתי טבעית. ולכן... המצוה שהיא מורה על שהאדם יוצא מטבעו היא מצות סוכה, שהאדם יוצא מבית שהוא בית טבעי, ויוצא לשבת בסוכה. ויראה

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב 16B

נחמיה ח') ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד, אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא?

מהר"ל צח ישראל פרק לח' 16C

שהוא מלך ישראל לאומה יחידה.¹⁴ ודע כי אשר הוא מאחד ישראל הוא השם יתברך, אשר הוא אחד (דניס ג, ז), הוא אלקיהם¹⁵, ולכך השם יתברך מאחד ישראל עד שהם עם אחד.¹⁶ וכמו שאנו אומרים בתפלה (מנחם טמ) 'אתה אחד ושמן אחד ומי בעמך ישראל גוי אחד בארץ'.¹⁷ הרי כי השם יתברך אשר הוא אחד, והוא אלקי ישראל, על ידי זה ישראל

הם עם אחד¹⁸. ומפני כך מלחמות גוג ומגוג, אשר מלחמה זאת על ישראל במה שהאומות הם רבים וישראל אומה יחידה¹⁹, ויחידיות ישראל הוא מצד השם יתברך, אם כן מלחמות גוג ומגוג הוא על השם יתברך נחשב בפרט, כי הוא יתברך אחדות ישראל.²⁰

ענין מלחמות גוג ומגוג שתהיה לעתיד עם המלך המשיח, שכל האומות אשר הם הרבו¹³, יתחברו יחד על המלך המשיח.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת קרח סימן יב 17A

גוג ומגוג בגימטריא שבעים שהם שבעים אומות

פרי עץ חיים — שער לולב פרק ה' 17B

(מע"ה: גוג ומגוג עלה ע', כנוד ע' אומות כי או ימלך גוג על שבעים אומות. וכולם יכואו יחד על ישראל, וכשיגאלו מידם, אז יהיה השועה רבה, כי עתה שנגאלו ממדי ריח גלו לאיזם. וכן בכל יום יום ניצולו מיד זה, ונשלים ביד זה, ויום הזה ניצולו מיד כולם, לכן הוא השועה רבה.)

ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק דברים להושענא רבה

18A

בכל יום מימי החג הוא אושפיזא אחת וגם מקריבין שבעים פרים נגד שבעים אומות והיינו לברך את הרע שבשבע מדות... ולהכניסם לקדושה וכיום הזה שהוא השביעי של חג נכללו כל השבע מדות בקדושה. ויש לומר שעל זה מרמז הפסוק (איוב ה', י"ט) בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בר רע על שליטת שש מלכויות על ישראל כדי לברך מהם בחינת ההיפוך שבמדות להכניסם להקדושה... ובששה ימי החג פועלים להכניע כל הששה אומות להקדושה. ובשביעי שהוא נגד בחינת דוד המלך ע"ה המקבל מכל המדות ולית ליה מגרמיה כלום שהוא תערבה שאין בו לא טעם ולא ריח וכמו שנאמר (תהלים קט"ז, ו) דלותי ולי יהושיע אף על פי שדלה אני במצוות לך אני ולי טאה להושיע פועלים להכניע בחינת גוג ומגוג העולה שבעים והוא כללות שבעים האומות שהם נגד בחינת אנכי ורגשו יחד על ה' ועל משיחו. ועל זה מרמז ובשבע לא יגע בר רע כי מלחמת גוג ומגוג לא יהיה לו שום שליטה על ישראל כי משיח בן דוד יכניעו תיכף להקדושה: והנה איתא בגמרא (סוכה מ"ה א) בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואותו היום שבע פעמים וכן אמר עושים עם הלולב וארבעה מינים שאמרו ז"ל (שם) כל הוסל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח וכו' שנאמר אסרו חג בעבותים וגו' והוא ענין אחד כענין הקפות של ירחו שבכל יום היו מקיפים כל ישראל פעם אחת וכיום השביעי בשבת הקיפו שבע פעמים עד שנפלה החומה ובה הכניעו את כללות שבע אומות שארץ ישראל שהיו זה לעומת זה נגד השבע מדות שבקדושה כידוע מפני שהיתה מנוולה של ארץ ישראל. וכן ביזם השביעי של חג מקריבין שבעה פרים נגד השבע אומות שהמה בחינת כללות השבעים... ועיקר הכניעת ירחו היה על ידי הקפות שהיו בשנים עשר שבטים כעגול וממילא נתחברו יהודה שהוא ראש של השבטים עם שבט דן שהיה מאסף לכל המחנות. וזהו כח בחינת עיגולים שאין לו ראש וסוף על בחינת היישר ונעשה מזה אור מקיף המכניע החיצונים והקליפות וכמו כן פועלים במצות סוכה ובהקפות הלולב להכניע החיצונים להקדושה על ידי אור המקיף זה היה התיקון לחטא של אדם הראשון שנאמר (בראשית ג', כ"א) ויעש לאדם ולאשתו כתנת עור וילבישם אור המקיף של הלבוש.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף ק"ח עמוד א

18B

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא: כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות: מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג

פחד יצחק אגרת נה'

19

ועליו לדעת כי זה שכנסת ישראל היא "יחידה ליחיד" ופינוט "אום אפי חומה" להושענא רבה) עומק הכוונה בזה הוא דאלה שני היחודים הם כחכים ומעורים ותלויים זה בזה, יחידה ליחידך

On this fes-

tival, Israel approaches God with a double ascent offering: with a group of offerings that includes seven פרים, one איל, and seven כבשים, and with a group of offerings that includes six פרים, one איל, and seven כבשים.

ר' שמשון רפאל הירש במדבר כט' יג'

20A

Accordingly, two communities are represented here, communities that are similar in the roles of "כבש" and "איל" but dissimilar in the role of "פר". The historical course of both communities relates to the one "Shepherd" of man (כבש), and both are blessed with immense power and strength, and they stride at the head of the flock (איל), but they differ in their creativity and activity (פר).

The members of the first group have entered into a covenant with God (seven) not only in their historical course (כבשים), but also in their creativity and activity (פרים).

By contrast, the members of the second group are close to God in their fate alone; their history, their weal or woe, is a revelation of God, but their deeds do not attest to God. Passively they belong to God, but not actively; they are "seven" כבשים, but as פרים they are only "six."

The group that includes איל אחד, פרים שבעה represents Israel; the group that includes פרים ששה, איל אחד, and פרים שבעה represents the rest of mankind.

On the festival of Sukkos, when Israel builds its sukkah "under the protection and blessing of God," a building that is the ultimate goal of the entire historical process of the nations — on this festival Israel approaches God with thirteen פרים, two אילים, and fourteen כבשים. Thus, it does not draw near to God just in its own name; rather, it gives expression

to the totality of all the peoples as "Israel and the nations," and approaches God in the name of all mankind. At the same time, however, Israel marks the contrast between action that serves God and action that does not serve Him, and to this very day this contrast divides mankind into two camps.

ל' שמעון רפאל הירש במדבר כט' יג'

208

But this contrast diminishes more and more. Under the influence of Israel's mission and under the influence of the example that Israel quietly sets among the nations, this contrast becomes smaller and smaller. At first, it is six to seven; on the second day, it is only five to seven; then it is four to seven, and so on. The seventh day is the goal of the development of mankind and of Israel's mission for it, and on this day the contrast will cease to exist. Israel and all of mankind will be united in their acknowledgement of God and in the life-service of deeds. They will stand before God as כבשים בני שנה ארבעה עשר, אילים שנים, פרים שבעה.

So, too, the saying of our Sages in *Sukkah* 55b — הני שבעים פרים כנגד — מי כנגד שבעים אמות — regards the offerings of Sukkos as an offering-expression for all of mankind, and our Sages say there that Israel's offering represents a plea for the atonement of all mankind.

The offerings of the festival of Sukkos represent truths that were later stated by the prophets. For the prophets describe the historical goal of the nations' whole development and Israel's relationship to this goal, and for this reason the Prophet (*Zecharyah* 14:16) connects precisely the festival of Sukkos to the future goal of the nations. He describes the efforts of the nations employing their power to fight against their connections to God. Ultimately, they will pay homage to God in Yerushalayim, and all of mankind will celebrate the festival of Sukkos each year [וְקָמָה קַל-תְּנוּקָרָה עַל-יְרוּשָׁלַם וְעָלִי מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה לְהַשְׁפִּיחֹת לְמִלְכָּהּ הַ צְבָאוֹת וְלִהְיוֹת אֶת-יָמֵי הַהַפְסוֹת].

Moreover, we would venture to express the following idea: *Yechezkel* (*Yechezkel* 38, 39) describes the final wars that the nations will wage against God and against His workings, and the leader who wages these wars is called "גג." It is not implausible to suggest that גג stems from the root גג and therefore denotes the formation of a roof. גג, then, is the opposite of the *sukkah*, for the *sukkah* is unstable, weak roofing which is not installed by a craftsman. Indeed, the whole content of the world history of man is capsulized by this contrast. One erroneous notion leads mankind astray. Just as people have the power to put up "דפנות," strongly built artificial walls, to enclose their own sphere and safeguard it against their fellow earthly creatures, so they imagine that they should secure themselves against Heaven, against God and the effects of His power to direct matters. They think that they should take their fate into their own hands and protect themselves by their own power, and thus crown the building of human greatness with a gabled roof, rendering them independent of God. This is the struggle of the "גג" against the "טובה." In the "roof-delusion" of human greatness, man will find no rest, whereas the truth of the *sukkah* teaches man to cheerfully rely on God's protection. World history begins with the building of the Tower and ends with the building of the *sukkah*. The builders of the Tower worshipped human power and sought to conquer heaven; the builders of the *sukkah* will render homage to God and rejoice in their lives on earth (cf. Commentary above, 11:29).

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ב עמוד א

200

דרש ר' חנינא בר פפא, ואיתימא ר' שמלאי: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת ומניחו בחיקו, ואומר: למי שעסק בה יבא ויסול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא... אמר להם הקדוש ברוך הוא: אל תכנסו לפני בערבוביא, אלא תכנסו כל אומה ואומה וסופרה... כי היכי דלא ליערבבו אינהו בהדי הדדי דלישמעו מאי דאמר להו. מיד נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה... אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה שווקים תקנינו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבין, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: שוטים שבעולם, כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא... כלום יש בכם מגיד זאת? ... מיד יצאו בפחי נפש. יצאת מלכות רומי, ונכנסה מלכות פרס אחריה... אמר להם הקדוש ברוך הוא: במאי עסקתם? אומרים לפניו: רבש"ע, הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם, תקנתם גשרים ליסול מהם מכס, כרכים - לעשות בהם אנגריא, מלחמות אני עשיתי... כלום יש בכם מגיד זאת? ... מיד יצאו מלפניו בפחי נפש... וכן לכל אומה ואומה... אומרים לפניו: רבש"ע, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלתה, כמו שעשית לישראל? ... מיד אמר להם הקדוש ברוך הוא... שבע מצות שקיבלתם היכן קיימתם! ... אומרים העובדי כוכבים לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע, ישראל שקיבלה היכן קיימיה? אמר להם הקדוש ברוך הוא אני מעיד בהם שקיימו את התורה כולה. אומרים לפניו: רבש"ע, כלום יש אב שמעיד על בנו? ... אמר להם הקדוש ברוך הוא: שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה. אומרים לפניו: רבש"ע, שמים וארץ נגעין בעדותן... אמר להם הקדוש ברוך הוא: מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה, יבא גמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים, יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל, תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה, יבא נבוכד צר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם, יבא דריוש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפלה, יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני ויעידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה... אמרו לפניו: רבש"ע, תנה לנו מראש ומעשנה, אמר להן הקדוש ברוך הוא שוטים שבעולם, מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת? אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה... לכו ועשו אותה.